

T I M O T H E U S V O D I Č K A

Ř Á D Ž I V O T A

G L O S Y K P R A K T I C K É F I L O S O F I I

1944

Dominikánská edice Krystal Olomouc

Jistota a boj

Mezi všemi pošetilostmi filosofie tržišť snad žádná nevyniká tak hrubě jako ta, jež je obsažena v tvrzení, že bezpečná rozumová jistota poznání zbavuje lidskou existenci prvku napětí, vzruchu, živého pohybu, a tedy také každé rozkoše ze života.

Ve skutečnosti právě největší jistota znamená také nejtěžší boj života, největší tíhu existence. Opak mohou tvrditi jen duchové, kteří nikdy plně nepřijali dar života a dílo života - kteří se mu vyhuli do některého pohodlného kouta své existence, aby si odtud mohli podle své chuti pohrávati s ilusemi o životě. K pravé a plné jistotě se člověk dostává jen těžkým bojem, draze placenou zkušeností, a čím dále postupujeme a čím hlouběji jdeme v pravé filosofii, tím více na nás doléhá tíha věcí. A když dojdeme konečně živou zkušeností, nikoli pouhým přijetím litery, k nějakému skuteč-

nému vrcholu, není tím ještě vše skončeno. Pravá jistota zavazuje k mnoha věcem. Dokud nemám jistotu, mohu třeba i bez viny trvati v omylu a zanedbávati bez skutečného hříchu mnoho věcí potřebných. Mám-li však pravou jistotu, nemohu si počínati tak, jako bych ji neměl - tím by můj minulý boj o ni ztratil všechn svůj užitek a já bych lhal sám sobě. Počínám-li si však jako ten, kdo má jistotu, znamená to, že se znovu octnu v boji, v napětí, v pohybu - protože se střetnu se vším tím na tomto světě, co je proti pravosti a proti jistotě - a těch věcí je mnoho; nejhorší z nich je však zajisté ta tíha porušenosti, jež se snaží všechny věci sraziti kamsi dolů, do temnot duchovní smrti - té porušenosti, která od prvního pádu člověka otravuje studně ducha.

Dvoji poznání

To pošetilé tvrzení o jistotě jako o něčem, co zeslabuje mízu života, má v sobě jako všechny takové omyly cosi, co upomíná na zcela řádnou a užitečnou pravdu, jejímž jest zmetkem. Jistota dobrého poznání není ničím mrtvým a oslabujícím, je však pravda, že při zanedbávání jistých

podmínek jistoty může být poznání ohroženo tímto nebezpečím.

Existuje dvojí způsob poznání, pokud je pozorujeme ve vztahu k člověku. Základem každého poznání je ovšem vždycky nutně zdravý rozum, to jest poznání těch nejzákladnějších dat bytí vůbec a ověřování všech ostatních poznatků shodou s těmito poznatky základními; a v tomto poznání není žádného rozdvojení a žádné jednostrannosti. Ale jakmile se vzdálíme z této základní oblasti, pociťujeme ihned v myšlení dvojí různou tendenci. První z nich směřuje k obrazu věcí tak, jak jsou dány samy o sobě, v své existenci, v svých vlastnostech, v svých vztazích neměnných - k obrazu, který podává obrysy, vymezení nebo schemata věcí zachycených v klidu svého bytí, bez jiného vztahu k poznávajícímu, než jest vztah přijímání, vymezení, zařazení do pokladnice paměti, jež sama zůstává v pasivitě. To je v nejužším smyslu slova poznání objektivní - poznání věcí tak, jak trvají mimo mne, ať již beze mne či se mnou - bez ohledu na mé místo mezi věcmi, dané mým údělem, mým zdarem či nezdarem, mým ospravedlněním nebo mou vinou a vším tím ostatním, co utváří mou osobní existenci. A je to vědění pravé, řádné, dobré a bezpečné. Ale není to

vědění jediné a vyčerpávající. Má existence přece není zcela vyplněna jen stavem přijímání věcí nebo připodobňování k věcem - kdyby tomu tak bylo, pak by byla existencí jednostrannou, zkomolenou a nepravou. Naopak už sám základní zdravý rozum mne poučuje, že má schopnost přijímat je nerozlučně sdružená s mou vlastností jakožto bytosti jednající. Nejzákladnější data života v sobě zahrnují pravdu, že mám jako každý jiný svůj úděl, svůj cíl, pro nějž jsem byl vyvolán v bytí, a že mám také svůj zvláštní osobní způsob, jakým mohu toho cíle právě já a jen já dosáhnouti. Tento způsob však si musím nejprve osvojit dobrým poznáním, dobrou a řádnou zkušeností, a pak se musím pro něj rozhodnouti a podle něho pracovat o díle svého života. To však neznamena nic menšího, než že poznání věcí není jen něčím, v čem mohu spočinouti trpně, nýbrž že je něčím, co se stává přímým účastníkem mé existence v jejím nejkritičtějším a nejvýznamnějším okamžiku - v okamžiku rozhodnutí pro správnou cestu k cíli nebo proti ní.

A pod tímto zorným úhlem se pak vytváří vedle objektivního způsobu poznání nový způsob poznávání věcí ne již jen tak, jak existují samy o sobě, nýbrž tak, jak existují pro mne, jak vstu-

pují v mou existenci, jak mají vztah ke mně a k mému údělu. Mezi tím dvojím ovšem nemůže býti rozporu - věci nemohou pro mne existovat podstatně jinak, než existují o sobě, tomu mne učí zdravý rozum; přes to však poznávám tímto druhým způsobem na věcech něco navíc, něco nového, co v prvním způsobu poznávání není zachyceno. Je to zase zdravý rozum, který mne naučil rozeznávati ve věcech tu dvojí stránku - to, co je v nich obecného a společného, co se dá odvodit a shrnout pod obecné logické kategorie beze zbytku - a to, co tvoří jejich jedinečnost, jejich zvláštní, neredukovatelný modus existence, který se dá zachytit jen konkrétním úkonem poznání a konstatovat v své jedinečnosti. A právě tato stránka věcí vystupuje do popředí v tom druhém způsobu poznávání, jež možno nazvati myšlením existenciálním. K tomu, co tvoří jedinstvo a jedinečnost mé existence, se zcela zákonitě přidružuje i z věcí to, co je *jejich* individualitou, a tak je řád zachován. V mém existenciálním zaměření - to jest v zaměření k mému zvláštnímu cíli, k mému úkolu, k mému vnitřnímu rozhodování o naplnění mého cíle - nevystupují pravdy a skutečnosti samy o sobě, tak jak existují obecně - neboť v tomto modu nemají zvláštní význam jen pro mne - nýbrž vždy-

cky je to tato pravda a tato věc, v této své přítomnosti, objevující se a naléhající na mne právě v tuto osudně významnou chvíli. A proto mají také pravdy a skutečnosti pro mne v tomto nazírání vždycky jakousi novou tvářnost, i když vím, že to jsou tytéž věci, jež jsou poznávány v řádu objektivním. To obojí je zde v téže jednotě, jako je má existence v jednotě se zákonem činu. Neboť není snad nutnost rozhodnutí o cestě k cíli obecným příkazem pro každého člověka, i když má svobodu přijetí nebo odvržení svého úkolu? A není přes to takové rozhodnutí pro mne něčím svrchovaně osobním, jedinečným a nikde se neopakujícím?

Cesta

Ale vedle tohoto podstatného rysu - poznávání věcí se zřetelem k okamžiku rozhodnutí - je tu ještě jiná skutečnost, jež ustavuje i materiálně oblast myšlení existenciálního. Mezi obecným řádem poznání a obecnými morálními zákony jednání na jedné straně a mezi mou existencí se všemi jejími požadavky a možnostmi na druhé straně jest jakási přechodná oblast, jakoby jakási

zvláštní krajina mezi dvěma světy - krajina, jejímž převládajícím rysem jest spleť různých možných cest k dosažení cíle a v niž člověk vchází, aby si z těchto zvláštních možností cesty vyhledal a vytvořil svou vlastní jedinou cestu, skrze niž by uskutečnil činně jednotu mezi sebou a řádem věcí splněním svého podstatného úkolu. Jak bude jednotlivá cesta přesně probíhat, toť věc svobodná, jež se nedá přesně určit žádným pravidlem a žádnou formulí. Lze však určití těch několik zvláštních možností, jež vymezují krajinu cest, a zachytit jejich tvářnost - to je však věc, kterou je možno uskutečnit jen v existenciálním zaměření, jen z existenciálního myšlení a živé zkušenosti cesty, a kterou bychom nenašli v žádné soustavě objektivní filosofie. A tak tedy má existenciální myšlení také svou zvláštní oblast poznání, svůj vlastní předmět, nezbytný k úplnosti našeho poznání a schopný formulace jen z myšlení existenciálního.

Existenciální myšlení má své nebezpečí, svou možnost úchylny zrovna tak, jako ji má myšlení objektivně-formální. Strádání vědomostí o věcech tak, jak jsou samy o sobě, svádí neobyčejně snadno k tomu, aby člověk zapomněl, že vědění má také sloužit k rozhodování - aby se spokojil s hromaděním poznatků a z něho učinil vlastní cíl života bez ohledu na všechny ostatní věci, jež k němu náleží. To je nebezpečí objektivního zaměření. V existenciálním zaměření je rovnováha ohrožena právě tím, že člověk se svým údělem se stává východiskem myšlení, že jeho osobní existence vstupuje do ohniska myšlení, což může snadno vést k tomu, aby zapomněl, že je tímto středem jen *ve vztahu* k svému cíli, tedy ne absolutně, nýbrž podmíněně - aby ponechal sebe sama jako „střed“, ale zrušil „komunikaci“ s cílem a tak se octl ve falešném postavení, jež je stejným porušením jako skreslené myšlení objektivně-formální.

A není to nijak bezvýznamné nebezpečí. Sklon k takovému uplatnění sebe sama proti věcem nadřaděným je jednou z hlavních neřestí lidského ducha, a nic tedy není pro člověka snadnějšího než takové vybočení ze situace - nic není uspokoi-

živějšího pro myšlení než přizpůsobit si nějakým způsobem představu věci k své situaci, promítnout své já s jeho sklony a žádostmi na skutečnost a spočinout v tomto falešném poznání.

Zdalo by se tedy, že člověk může stěží najít pevnou půdu mezi těmi dvěma úskalími - mezi mrtvým poznáním bez osobní závaznosti a mezi chimérou poznání příliš zosobněného. Zdalo by se, že cesta je vskutku příliš strmá a těsná, aby jí mohly lidské kroky směřovati bez úrazu. Zkoumatel lidských vášní by k tomu mohl připojiti ještě mnoho jiných závažných svědectví tíhy a nesnází této cesty. Vždyť je jednou z nejtrpčích zkušeností o lidech, že jejich myšlení se tak příliš často řídí nikoli pohnutkami přizpůsobenými věcem a jejich řádu, nýbrž pohnutkami, jež jsou vnukány afekty, směřujícími jen k uspokojení sebelásky, k osobní pohodě za každou cenu - tedy právě k tomu, co tvoří nebezpečí osobního myšlení. Může pak míti naše úsilí naději na výsledek? Není pak lépe se omeziti na poznání přísně objektivní?

To je dialektika zdánlivě dobře odůvodněná zdravou zkušeností. Její slabost je v tom, že by znamenala ústup před prvním rozhodným utkáním - ústup, který *není* nezbytností. Lze připustit,

že takový ústup může být pro někoho tím pravým východiskem. Není však o sobě nutný. Řád přirozenosti by nebyl tím, čím se jeví, kdyby v něm nebylo možnosti čelit tomuto nebezpečí - a vskutku jen osudné opominutí jedné veliké skutečnosti lidského ducha mohlo dát vznik podobné dialektice.

Touto skutečností je přítomnost bolesti jako nezbytného průvodce lidské existence - a zvláště bolesti trvale přítomné - utrpení. Kdyby bolest existovala jen jako letmý a pomíjivý okamžik, snad by bylo možno v ní vidět jen něco, čemu je třeba se vyhnout, co je třeba jen nechat přejít tak, aby dotek byl co nejmenší. My však víme ze základních pravd života, že bolest má svou významnou a trvalou úlohu v našem životě jako něco, čím se platí za mnoho dobrých věcí. Pro existenciální myšlení má však ještě jiný význam. Bolest má jednu neobyčejně vzácnou stránku - že vytrhuje člověka z jeho pohodlí, že ho zbavuje falešné osobní pohody, pro niž on tolik věcí zrazuje a zanedbává - a právě tím ho činí schopnějším přijmouti pravdu, postavit se věcem tváří v tvář se vši věrností a odpovědností. Tento obrat nastává často v člověku i tehdy, když se bolesti ještě vzdírá, bez jeho vůle a proti jeho záměrům - což teprve tehdy,

když ji přijme v pravém smýšlení, když ji vezme na sebe jako úděl a pracuje s ní na jejím díle! Tu se stává utrpení skutečně vzácným prostředkem poznání, pravou „noetickou hodnotou“ bohatého účinku - a nejbezpečnější hrází proti poznání afektivnímu.

Význam utrpení pro pravé myšlení je vskutku tak veliký, že nestačí k němu zaujmout jen postoj trpně přijímající, nýbrž je nutno z něho učinit prostředek vědomý a záměrný - jinými slovy je nutno zavést do řádu poznání prvek odříkání. To je snad nejdůležitější skutečnost existenciálního myšlení, na níž závisí jeho pravost a plodnost. Kázeň, oběť, odříkání - to jsou nejlepší nástroje - prostředky, jež očišťují zrak, poněvadž očišťují srdce. A zde také - toho je třeba si dobře všimnouti - se řád osobního poznání podivuhodným způsobem sjednocuje s řádem morálním, v němž má odříkání takový činný význam. Totéž gesto má takto shodné a stejným způsobem zaměřené účinky v řádu činnosti i v řádu poznání a dosvědčuje tak jejich jednotu a jejich souhru.

Pozdržme se ostatně chvíli u této podivuhodné jednoty, i když bychom tím snad překročili mez těchto úvah a zasáhli do oblastí čistě metafysických. Neboť zde se dotýkáme jedné z nejdůležitějších věcí v řádu bytí vůbec. Odtud vede přímá linie jednoty až k samému důvodu naší existence, až k prvnímu datu našeho poznávání věcí - ke skutečnosti, že věci jsou stvořeny.

Fakt, že skutečnost v celku i v jednotlivostech se nedá beze zbytku redukovati sama na sebe, nýbrž že je závislá závislostí díla na tvůrci, a to závislostí absolutní, nejen v svém utváření, nýbrž v samotném svém bytí, jako něco utvořeného bez jiných věcí, z ničeho - tento fakt řádu ontologického se projevuje v řádu lidského ducha gestem úžasu. Rozumějme dobře - nikoli gestem pouhého údivu nad tím, co se jeví relativně jako něco neobvyklého ve srovnání s obvyklým - nýbrž gestem úžasu nad samým bytím - nad tím, že jest něco, co by nemusilo býti, co tedy předpokládá bytí absolutní a co vzniklo z úmyslu vyššího než všechny ostatní věci. A nade všechno je to gesto úžasu nad mou vlastní existencí, nad tím, že i já, který jsem s to si uvědomiti svou vlastní existenci, bych mohl

nebyti. Skrze úžas si uvědomuji život jako dar - ale tudíž i jako *závazek*, jež nutno splnit. Tak se nám zase táž základní skutečnost prolíná s řádem činu. Fakt existence - ono „býti stvořenu“ - znamená, že jest cíl, k němuž je třeba dojít - a fakt, že má existence je spojena s poznáváním a svobodou, znamená v tomto základním světle tolik jako *závazek* vrátit se z vlastní vůle a z vlastního poznání k svému počátku - nikoli tedy setrvat v sobě, považovati sebe jakožto vrchol stvoření za jediný střed, nýbrž zřít se sebe sama, aby bylo možno nalézt sebe sama v Původu všech věcí.

Takovým způsobem tedy všechno souvisí s prvními základy - a ve všem se uplatňuje jakožto princip praktický táž duchovní skutečnost oběti a odříkání.

A zde je také kritický bod lidské existence a myšlení k ní zaměřeného. Svobodou vůle se nám dostalo moci nechtít splnit ze sebe, z vlastního rozhodnutí náš prapůvodní *závazek*. Byli jsme obtíženi jistým břemenem, abychom došli k větší slávě; můžeme však také dojít k nekonečné bídě. Z toho vidíme, jak důležitý je ten okamžik, kdy se člověk rozhoduje k jedné nebo k druhé cestě - jak

důležitá je jasnost a správnost poznání zaměřeného k tomuto okamžiku - a jak nesmírně důležitý je zákon bolesti a odřikání pro svůj očistný účinek v našem poznání.

Sláva existence

„Ten, který tě stvořil bez tebe, neospravedlňuje tě bez tebe.“ V tomto slově svatého Augustina je shrnuta celá podstata, celý význam i celá „krise“ lidské existence. Příčina a počátek existence je absolutně dán vůlí Boží a neměl co činiti s naší vlastní vůlí; byli jsme prostě uvedeni v bytí a jsme mu věrni, dříve než jsme schopni přemýšlet o možnosti, že bychom odepřeli svůj souhlas. Ale naplnění konce, cíle naší existence je dáno ve zcela jiné konstelaci; k němu se vyžaduje svobodný souhlas naší vůle. Zde je cosi jako úmyslná nerovnováha, úmyslně ponechaná „mezera“ ve stvoření, prázdno, které je něčím větším, než by byla celistvost stvoření pouze determinovaného, protože ji má vyplniti sláva svobodné součinnosti lidské vůle a lidské myšlenky, toho, co je ve stvoření Bohu nejpodobnějšího. Je to úžasný, ničím nezasloužený dar, který dává lidské existenci v tomto

životě její vznešenost, její skvělost, její radost, její žádoucnost, a který nelze vyvážit největšími obětmi, jichž je člověk schopen. Ale právě proto je to také závazek, absolutní závazek, z něhož se člověk nemůže vymknout leč za cenu zrady na samé podstatě vlastního bytí, za cenu jeho naprostého znehodnocení.

Je podivuhodné, jak zřetelně se tento zákon lidského bytí odráží právě tam, kde se člověk proti němu prohřešuje. Poněvadž řád lidské existence má svůj vznik v plnosti věčné a naprosté, padá veškerá tíha zpronevěry vůči němu jen na člověka, a každé selhání v některé podstatné věci z tohoto řádu se objevuje jako zmrzačení, znetvoření naší existence, vynikající tím zřetelněji proti neporušitelnosti řádu. To je jedna z nejzřetelnějších skutečností pro každého, kdo je schopen vidět věci tak, jak jsou; a zrak nezaslepený zradou a zbystřený duchovní kázní dovede postřehnout nezničitelně vypálené znamení v každém gestu zpronevěřilého ducha - tak jako dovede vyčíst svědectví plnosti a rovnováhy z gest ducha, který kráčí cestou poslušnosti k naplnění svého určení.

Je tedy možno naplniti úděl v poslušnosti, a je v možnostech člověka zpronevěřiti se svému údělu; je možno také se vrátiti s cesty zpronevěry na cestu věrnosti. To vše jsou možnosti, jež znamenají pro člověka skutečný boj, skutečné dobrodružství, v němž se i v nejhorším případě vždycky ještě o něco bojuje a v němž i gesto vzdoru vždycky ještě bezpečně vydává svědectví řádu. A dokud takový boj trvá, je stále ještě možnost vítězství. Existuje však něco, co je mimo tyto možnosti a co je pro člověka v jistém smyslu nebezpečnější, protože se tím odpírá jakýkoli boj vůbec. A to jest vlažnost, která musí býti vyvržena jako věc nejhorší - ta vlažnost, jejíž jméno jest naprosté utkvění ve všednosti.

Nemyslím tím to nutné břímě zevšednění, jež je naším obecným údělem - ten pouhý prach všednosti, který se klade na všechno naše počínání a jež setřásáme se sebe na každém kroku své cesty - nýbrž to přijetí všednosti jako něčeho žádoucího, to spočinutí v malicherném jako v žádoucím předmětu úsilí, jež vzniká tam, kde se zvrátí přirozená plnost řádu a nejnižší věci, jež jsou pouhým stínem, pouhými odpadky pravých věcí, se

z duchovního pohodlí stanou jediným pokrmem a jediným bohatstvím duše, k jehož získávání pak slouží schopnosti určené k věcem daleko vznešenějším. Takové utkvění ve všednosti je jedno z nejhorších nebezpečí a největších obludností, jaké jen člověk je s to vytvořit na cestě úchyvky; a je to věc tím nebezpečnější, že svádí a ohrožuje člověka na jeho nejzranitelnějším místě.

Tři roviny života

Celek lidského života se podobá domu o třech patrech, v němž nejnižší rovinu zaujímají přirozené věci tělesné a nejvyšší rovinu tvoří věci duchovní, jež udávají směr a smysl života; a v němž mezi tím dvojím tvoří jakousi spojku střední patro různých umělých lidských pořádků, slučujících obojí prvky. Člověk je vázán na hmotu, na tělesnost, na živočišnost, na všechny ty podmínky tělesného bytí, bez nichž nemůže žít a bez nichž se neobejde ani jeho duchovní život. Aby mohl plně rozvinouti život rozumu a vůle, aby mohl plně vydati svědectví Božího obrazu, k němuž je stvořen, musí člověk obracet část svých vyšších schopností k takovému uspořádání nižších věcí, jež by

dovolovalo nejplnější rozvinutí oblasti života duchovního. V tom je jediné ospravedlnění všech civilních lidských pořádků, jež jim dává sílu příkaznosti; v tom je však také dán jejich charakter jako věcí pomocných, pouhé služebnosti, jež platí jen v té míře, v jaké vyhovuje svému účelu. A tato míra může býti stlačena velmi hluboko. Čím je duchovní život plnější, tím více směřuje k zjednodušení lidských pořádků a tím více se cítí zatěžován jejich přemírou - často mnohem více, než se cítí zatěžován hmotou a tělesností. Neboť v hmotném přírodním řádu nalézají jistou bezprostřednost a neporušenost, která se ztrácí v střední rovině tím více, čím složitěji je tato rovina vybudována. V přírodě se duch setkává se zákonitostí pocházející přímo od počátku všeho stvoření, se zákonitostí, jež je věrně dodržována, a to je pro něho pramen síly a útěchy - zatím co lidské pořádky, třeba pocházejí z ducha, se stávají příliš snadno čímsi mechanickým a neživotným, v čem je více tíhy než síly, a i v nejlepším případě nesou příliš patrné stopy lidské nedokonalosti. A přece podivným paradoxem člověk v svém průměru tíhne neobyčejně snadno k této střední rovině - patrně právě proto, že v ní nalézají nejvíce ze své vnější, časné podoby, že mu skýtá možnost spočinutí

v něčem pevném s nejmenší mírou námahy, rizika a utrpení - že tedy skýtá slovem největší míru duchovního i tělesného pohodlí. Ona je jako šat, který dokonale padne jeho duši i se všemi jejími vadami a znetvořeninami a který proto nejvíce vyhovuje jeho sebelásce. Proto tak snadno na ní utkvívá, a proto je toto utkvění tak nebezpečné. Neboť je-li utkvění v pouhé rovině ducha něčím nemožným a je-li omezení na rovinu tělesnosti něčím nízkým, pak utkvění na této střední rovině života jako na vlastním smyslu života je věcí vpravdě obludnou - protože je to osamocení něčeho, co nemůže v žádné míře státi samo o sobě, zpodstatnění něčeho, co je nejzávislejší na jiných podstatnějších věcech - usurpace vlády v něčem, co je podstatně služebné - úkon, který znamená jistý druh duchovní sebevraždy, poněvadž zde pomocný výtvar ducha nastupuje na místo toho, čemu měl pomáhat.

A to znamená ztrátu orientace, převrácení schopnosti odhadnout pravou cenu věcí, a v konečném stavu pak ztrátu smyslu pro vlastní podstatu života. Člověk, který takto ztratil s očí pravou hloubku obzoru, který má před očima jen pohodlnou rutinu cest, jím samým vytvořených, jemuž věci všední a relativní narostly v hlavní

předmět zájmu, v hlavní zdroj uspokojení, zapomíná snadno na to, že pravý směr ducha je dán milníky bolesti, odříkání, úsilí, neustálé bdělosti, neustálého pronikání vpřed - až nakonec zapomenou docela, že vlastní podobou lidského života je cesta a nikoli tržiště, a obrátí všechnu svou sílu a schopnost v nekonečné pečování o věci bez trvalého významu, v němž jeho duch zakrňuje a hyne.

Je vskutku málo tak truchlivých podívaných na této zemi, jako když pozorujeme, jak všechen důmysl, všechna horlivost, všechna vynalézavost, všechna oddanost, - jak slovem všechny ty vlastnosti, jež tvoří ve správném zaměření morální krásu člověka, jsou obráceny k věcem pomíjivým; jak jest hromaděna spousta pomocných prostředků pro ně samy, aniž by skutečně něčemu pomáhaly; jak právě ty schopnosti, jimž by prostředky měly sloužiti, jsou obráceny jen k jejich hromaděni - dokud smrt sama nezruší navždy toto zvrácené počínání.

A přece to není divadlo nijak vzácné na této zemi!

„Je třeba, hlavní věc, chtít živého Boha a ne jen jeho pomysly. Je třeba cítit živé tajemství v těch známých všedních věcech, jež ztělesňují Mysterium. Je třeba se modlit, otvírat se milosti a nečinit z toho všeho jen svou věc, čistě svůj boj, osamělý a vylučující vše. Nic nevyloučí Boha, ledaže se tím zároveň vpustí Satan. Buď je s tebou anděl nebo ďábel; nemůžeš být nikdy tak dokonale sám, jak jsi o tom snil, sám absurdní samotou bojovníka bez nepřátel. Chceš zamýkat své poklady a zatím jen umožňuješ Lupiči, aby jich dobýval; jsou-li otevřeny, nemůže se jich dotknout, protože sám Bůh je ostříhá. Ale vlož zeď pýchy mezi ně a Boží zrak, a ďábel v ní najde dobrou záštitu.“

Snad nejtěžší pokušení lidské vůle - věc, na níž lidský čin nejčastěji ztroskotává - je dáno v otázce: Proč se má člověk odříkati? A především: Proč se má odříkati i věcí dobrých?

A při tom odpověď na tuto otázku není nesnadná, ba je dána v tom nejzřejmějším poznání základních věcí. Nic není tak zřejmého, jako že věci nemohou existovat bez zachování své prvotně dané rovnováhy - je to vskutku zákon mnohem zřejmější než fyzický zákon o zachování energie, v nějž každý věří bez nesnází. A jestliže tedy člověk na počátku věcí porušil rovnováhu usurpací, je zcela přirozené, že ji musí napravovati opakem tohoto gesta - náhradou, výkupem, obětí. Jestliže byla rovnováha porušena žádostí toho, co člověku ne náleželo, je jakési její obnovení v tom, že se člověk odříká toho, co mu jako člověku náleží. Jen proto je třeba se odříkati i věcí dobrých, jestliže jsou od nás žádány jako oběť. A že to není jen teoretická pravda, nýbrž zákon zasahující nejhluběji do praktické oblasti lidského jednání, dokazuje fakt, že jeho porušení se projevuje neúprosně na výsledcích lidských činů způsobem zcela viditelným. Každé neuposlechnutí tohoto zákona se

projevuje nutně vnitřním, duchovním ztroskotáním, promarněním životní síly, rozvratem a tisícerými jinými podobami negace jasu a radosti.

A přece je fakt, že lidské úmysly a touhy narážejí neustále okřišťálovou tvrdost tohoto příkazu - který *musí* býti tvrdý a neporušitelný, poněvadž bez něho by se budova našeho života okamžitě zhroutila - se strašnou zaslepeností poděšeného ptáka, zraňujícího svá křídla v marné snaze proletět zavřeným oknem ze sálu, do něhož zabloudil. A třebaže křišťál příkazu se ani nezachvěje pod těmito nárazy, zdá se, jako by se lidský duch stále více vzpíral přijmouti jedinou možnou odpověď na otázku, proč je třeba se odříkati i dobrých věcí a proč je třeba se míti na pozoru přede vším, co vychází jen z naší touhy, i když to má podoby sebevznešenější.

Pathos

Jednu z hlavních příčin této tvrdošijnosti je třeba hledat v oné nesmírné síle pathosu, jíž je člověk puzen k vznešenosti. Zdá se, jako by lidský duch tajil v svém nejvlastnějším jádře už jakési neredukovatelné prvotní vědomí, že je bytostí kles-

lou, ztroskotanou, provinilou, že sám o sobě není ničím celým a dobrým - a že se musí přivinouti k něčemu, co je mimo něho a co je lepší než on sám, co ho tedy může zdokonalit, pozvednout někam výš, jestliže bude schopen si to přisvojiti. To je - přes všechnu snahu těch, kdož se snaží popřítí evidentní fakt Pádu - jediné vysvětlení, proč existuje v lidské řeči takové slovo jako pathos nebo ideál - a je to také jediné vysvětlení, jež zasahuje jejich celý smysl. Lidská řeč je věrná a stačí často jen provést etymologii slova, abychom došli k významným závěrům. O těchto dvou slovech to platí v plné míře; celý význam je tu dán v tom, že slovo ideál znamená původně něco viděného, nazíraného v své celistvosti, tedy něco, co je mimo člověka; a že slovo pathos nese s sebou kromě významové složky síly dojmu a uchvácení citu také významový prvek bolesti - zde bolesti z toho, že nám může nazíraná nádhera cíle uniknouti. V tom je pramen té urputnosti, s níž člověk sleduje svůj ideál, toho rozmachu, který je slávou lidskou ducha - ale v tom je také ono nebezpečí osudného omylu. Ideál není něco, za čím by bylo možno jíti bez námahy a bez obětí, jichž si vyžaduje každá dobrá věc - a především jej nelze sledovati skutečně a plně, jestliže si člověk neosvojil hned na po-

čátku duchovní kázeň, jejímž prvním článkem jest zachování zákona oběti. Právě tyto podmínky však člověk vinou své nedočkavosti a své sebelásky nejnáze porušuje a dopouští se chybného kroku na samém začátku; a výsledek je pak ten, že nesleduje reálný ideál, něco, co je dosažitelné jako pravá skutečnost, nýbrž že si vytvoří nějaký ideál neskutečný, nějakou iluzi, jejímž ovocem není radost a pokoj pravého požívání, nýbrž trpká ironie a prázdnota zklamání a zmaru tak velikého úsilí.

O jak důsažnou věc jde, lze poznati z toho, že toto nebezpečí iluze se neomezuje snad jen na čistě přirozenou rovinu lidského bytí, nýbrž že mu může podlehnout člověk i tam, kde jde o sledování ideálu z řádu nadpřirozeného. A zde je nebezpečí snad vůbec nejosudnější, poněvadž podléhá-li člověk, postavený jen v řádu přirozeném té slabosti, že zapomíná na důsledky Pádu a tím ztrácí reálnou půdu pod nohama, člověk, který si příliš zjednodušil význam Vykoupení, zapomíná tím snadněji na to, že jen svým spolupůsobením si může přisvojiti jeho účinky. Je příliš mnoho křesťanů, kteří zapomínají, že zákon oběti a odříkání nebyl Vykoupením zrušen, nýbrž naopak prohlouben a povznesen na mnohem vyšší rovinu povinného úsilí; a kteří se domnívají, že stačí

dobrá vůle, bez kázně a umění dobrého činu, aby člověk mohl sledovati pravý ideál. A v tom je tragika tak mnohých dobrých úmyslů, jichž ovocem je dílo nedobré - tragika falešného idealismu a falešné dobroty, jež mají masku pravé skutečnosti, ale jimž chybí vnitřní podstata - oblasti iluze, v nichž se setkávají všechny stupně duchovní sebelásky od nejnižší formy sebelásky tělesné až k nejvyšší masce sebelásky duchovní.

Nepravá dobrota

Existuje tedy jakýsi falešný idealismus a jakési falešné duchovní dobro, něco, co *upomíná* na skutečnost, ale jen zdánlivě, něco, co je maskou skutečnosti a co dovede právě proto člověka svést, ale co je v nitru - třeba neúmyslně - lží a klamem. A při tom je to něco, čemu člověk náležitě nevyzbrojený snadno podlehne. Vždyť stačí jen zcela malý omyl v dimensích, aby se stala z ideálu iluze. Stačí jen vzít nějakou skutečně dobrou a pravou věc života a jen jí dát vyšší místo, než jí náleží - zveličiti její hodnotu bez zřetele na její pravý poměr k ostatním věcem v řádu světa - a osudný krok je učiněn. A nic není pro člověka snad-

nějšího než dát se svést k takovému přehmatu v hodnocení vlastní žádosti, neuspořádaným afektem, který si toho vyžaduje k svému okamžitému uspokojení i za cenu sebeklamu. Pokušení je tím větší, že věc zdánlivě zůstává sama sebou - že člověk sice jen promítá mimo sebe svou vlastní nedokonalost, ale v svém sebeklamu si namlouvá, že je to něco, co má hodnotu skutečnosti mimo něho - a to je pro jeho sebelásku znamenité uspokojení, pro něž se snadno přehlédne ta zdánlivě malá a bezvýznamná úchylka - úchylka tím jemnější, čím vyšší jsou duchovní aspirace.

Co je snadnějšího než odhadnout špatně míru dobrých věcí, jež byly člověku svěřeny - přecenit maličko nějakou schopnost, nezbytnou k úsilí, vzít na sebe větší odpovědnost, než lze unést? A přece taková věc může natropit neuvěřitelné duchovní spousty. Stačí třeba i z pravé a hluboké žízně po dokonalosti si vyvolit věc příliš velikou pro dané možnosti; stačí, když člověk jen příliš snadno uvěří, že je povolán k přijetí vzácného daru, který mu ve skutečnosti nenáleží a jehož si nezasloužil, nebo aspoň ještě nezasloužil. Ale stačí také, když jen zapomene na břímě a trest předešlých svých omylů, jež se mu již *podářilo* na sebe uvalit, dříve než vlastně nastoupil cestu;

když špatně odhadne lhůtu svého trestu a domnívá se, že splatil své dluhy, zatím co ve skutečnosti ho vlastní účtování teprve čeká a zastihne ho na cestě, která už zúčtování předpokládá. To všechno jsou různé možnosti omylu, jež mají stejně osudný výsledek v duchovním nezdaru. Snaží-li se člověk uskutečnit svou ilusi, musí se nutně střetnout se skutečností, která je jiná a která tedy nemůže harmonovat s jeho plánem. A tak se člověk dříve nebo později octne před nutností přiznati si, že jeho iluse není schopna uskutečnění. A zde začíná veliký boj. Neboť i z takového ztroskotání si člověk může odnést dobrý užitek a dobrou zkušenost pro sledování pravého ideálu - ale právě zde ho také čeká strašné pokušení duchovní pýchy v nejvlastnějším smyslu.

Je ovšem ještě třetí možnost - že člověk nebude vůbec dbát o vnitřní hlas, který ho pobádá hledati dokonalost mimo sebe, a že utkví jen v rovině své nejnižší přirozenosti - že si řekne: *Půjdu a budu oplývati rozkošemi a požívati budu dobrých věcí*, a všechno ostatní vyloučí ze svého života. To je ovšem nejhorší podoba duchovní smrti v živém těle, bída sama a nic více, něco, čemu se může přirovnat jen počínání člověka, který se spokojí prostě láskyplným pozorováním své iluse, aniž by

se staral o něco jiného kromě snahy opatrně vyloučiti vše, co by ji mohlo ohroziti. Ale to jsou podoby lidské ubohosti, jež jsou hodny jediného slova - slova soucitu.

Pokušení pýchy

Avšak to pokušení pýchy, k němuž jsme dospěli, je skutečností hluboce naléhavou, jež je počátkem mnoha věcí. Ono je křížovatkou všech cest lidského ducha, těch nejslavnějších i těch nejbídnějších. Neboť pýcha je nejmocnější z temných sil ducha, a z nich všech ona jediná je pravým temným protipólem světlého pólu lidského života, jehož jméno je láska. Ona je přesnou negací lásky, podobou lásky se záporným znaménkem. Jestliže láska jest expansí k reálnému spočinutí a sjednocení bytosti s jinou bytostí nebo věcí v takovém poměru, že dává to, co má dobrého, a přijímá to, co potřebuje dobrého - pak opakem lásky jest spočinutí v sobě jako v jediném dobrém a usurpace dobra - přijímání, jež odpírá dávatí, a to právě jest pýcha.

Proto lze snadno pochopiti, že je to právě pýcha, jež může člověka zničiti nejúplněji - protože

ona má v ruce páky všech jeho ostatních neřestí, chyb a slabostí. Ona má možnost uzavřít mu *všechny* cesty, protože její podstatou jest *naprosté* spočinutí v sobě samém. Ona tedy může také nejsnadněji zavřít jeho oči v okamžiku, kdy se jeho iluze hroutí - může způsobit, že člověk svrhne vinu za omyl se svých beder a vzneše křivé obvinění proti věcem, aby uspokojil svou sebelásku. Zdravý rozum říká člověku v takové chvíli, že chyba je v něm - že pravý ideál je možný a skutečný, ale že musí být hledán opravdu ve skutečnosti. Pýcha však člověku našeptává, že jeho pohled je správný, že v něm je jistota - a jestliže tedy ideál ztroskotat na věcech, že je to chyba věcí - že věci nejsou schopny unést ideál a že věci jsou samou svou povahou špatné, nízké a bezsmyslné. A tak člověk skončí v tom strašném hříchu proti skutečnosti - skončí tím, že svrhne pomyslně tíhu Pádu na věci - jako by nebyl klesl on a jako by nezdarrem nebyla vinna jeho nedokonalost, nýbrž samy věci Bohem stvořené podle toho strašného slova jednoho z filosofů zoufalství: „La réalité est un défaut.“

Takový je tedy první plod pýchy - zneuctění skutečnosti, jež je teprve začátkem, protože je to především znehodnocení pathosu života a pathos je jen jedním z bezprostředních životních projevů základní reakce úžasu vůči skutečnosti. Jsou totiž celkem tři taková gesta úžasu: pathos jakožto gesto vyjadřující žádoucnost skutečnosti a touhu spochynouti v ní; tragika jakožto gesto vyjadřující základní fakt lidské nedokonalosti a lidské ohroženosti před skutečností; a konečně gesto komiky, vyjadřující druhotnost, akcidentálnost porušení proti podstatné neporušitelnosti řádu. Celý lidský život probíhá nutně a přirozeně těmito třemi oblastmi, jež tvoří tutéž jednotu; a každý člověk je od počátku obdařen tou trojí vlastností, že je něčím nadšen, povznášen, okouzlován - že nad něčím truchlí, pociťuje lítost, smutek a bolest - a že se dovede věcem smát; a to vše tvoří totéž souvislé pásmo života, poněvadž je to táž síla, kterou nedokonale nazýváme úžasem a která je vlastním médiem, skrze něž probíhá z tajemného zdroje pohyb života. Potom je však přirozené, že porušení rovnováhy v některém z těchto tří modů existence se bude nutně odrážet i v ostatních dvou -

a že toto porušení bude mít vždycky nějaký společný základní rys.

Není pochyby o tom, že to společné zlověstné znamení je třeba hledat v tom znehodnocení skutečnosti, které je prvním dílem pýchy. Dokud je člověk věren skutečnosti, nemůže se objeviti vážná úchylka v základních věcech jeho života, i kdyby nesl sebevětší břímě utrpení v jakékoli podobě; jakmile však zapře skutečnost, objeví se roztržka v základech, i kdyby člověk navenek nesl známky sebevětšího životního zdaru. Jakási neskutečnost, uvolněnost, vyšinulost, marnost všech gest - takový bude společný dojem všech podob zrady na pravém lidském údělu. Pokud jde o zradu, jejíž jméno je iluse, jejím následkem, pociťovaným brzy ve vší své neúprosné tíze, je strašlivé duchovní osamocení. Snad by se mohlo říci, že vlastní kletba zapření skutečnosti je právě v tom, že samota je v něm pociťována v daleko silnější míře, než je míra jejího skutečného stupně - že se takový samotář cítí osamělejší, než by musil a mohl být, kdyby nebyl slepý k věcem. Neboť v tom se právě projevuje první zásah té strašné ironie neskutečného - ten nutný a důsledný zpětný náraz iluse, který je jakýmsi výsměšným napodobením fysického zákona o sílu dopadu a odrazu a v němž

se věci neskutečné, pomyslné, vydávají za skutečnost, naléhají na ducha jako skutečnost jakoby v odpověď na to, že on sám prohlásil skutečnost za pomysl. Samota v takové duchovní situaci - to není jen pocit dočasné nepřítomnosti, dočasně přerušeno společenství, nýbrž pocit nepřeklenutelné prázdnoty, v níž duše marně hledá něco jiného než ozvěnu svého vlastního hlasu. A tak také ty věci, jež vycházejí z této samoty jako další znamení zhouby, nesou podobu negace trvalé.

Samota plodí smutek, tak jako je pathos nutně sdružen s tragikou. Neboť hlas touhy po skutečných duchovních pokladech se nedá umlčet žádným hlasem pýchy a člověk, který pocítil svou samotu, ji pociťuje nutně jako věc tragickou. Je však příznačné, že člověk, který zradil skutečnost, není s to (pokud setrvává v úchylce) pociťovat čistý a dobrý smutek - to jest takový smutek, jaký pociťuje každý člověk v tomto těle. Jeho smutek - to nejsou ty LACRIMAE RERUM, slzy, jež náleží věcem, nikoli člověku - smutek, který je smutkem ve věcech, něčím co člověk pociťuje jako něco mimo sebe, s čím je možno naložit jako s ostatními věcmi; to není ten smutek nad ztrátou dobré věci, jímž pociťujeme ztrátu, ale jímž také vzdáváme zároveň poctu věci, protože je dobrá, a jenž po-

míjí útěchou z věcí lepších - nikoli, jeho smutek je věc zároveň neskutečnější i zhoubnější než každý smutek přirozený. Člověk, který se odloučil od skutečnosti, může již zakoušeti jen sám sebe; a tak i jeho smutek má východisko i cíl v duchu samém - člověk jím truchlí sám nad sebou, nad *svým* údělem, nad *svým* nedostatkem - a ne proto, že je to nedostatek, nýbrž proto, že je to jeho nedostatek; je to slovem smutek, který je zrcadlením sebe sama a který je proto něčím nepřirozeným a vyšinulým. A poněvadž člověk již nedbá o věci, nýbrž jen o sebe, začne si jakýmsi zvratem libovat v svém smutku; začne jej vychutnávat tak, jako dříve vychutnával skutečné věci - začne se jím opájet, začne jej uměle živit, uměle zesilovat - a tak se mu smutek stane strašným duchovním opiem, které ho ještě více odloučí od skutečných věcí a utvrdí v jeho úchylce - neboť jakkoli se zdá na první pohled nemožným, aby si člověk mohl libovat v pocitu svého neštěstí, je to věc příliš snadno pochopitelná, jakmile si uvědomíme, že lítost nad sebou samým, jež je podstatou tohoto falešného smutku, dovoluje člověku oddávat se ilusi ospravedlnění. Neboť litujeme jen toho, kdo trpěl nějakou úhonu neprávem a kdo si zasloužil věci lepší; a tak člověk, který lituje sám

sebe, chce tím vlastně ukázat sám sobě, že jeho bída jest nezaslouženou křivdou - čili zase: že on je spravedlivý a že jen věci jsou špatné.

Nepravý smích

Uvidíme později, že i tento nepravý smutek se může proměnit v něco dobrého; a také je pravda, že opium smutku má účinný protilék v bolesti ze skutečné ztráty. Ale je také pravda, že může zavést ducha k věcem ještě horším. Nastane chvíle, kdy i smutek přestane mít jakoukoliv chuť - kdy už ani lítost nad sebou nedovede dát člověku přelud rozkoše. To je to hrozné TAEDIUM VITAE, v němž hasnou všechny barvy a v němž začíná promlouvat nezastřeně hlas nicoty; v němž už člověk nic nemiluje, ničím není váben, ničím není pohnut k jakémukoli přirozenému citu - stav, který je téměř neuvěřitelný, ale který je přes to skutečný a důsledný výraz toho povýšení jedné věci nad ostatní, toho zveličení sebe sama, jež bylo na počátku úchyly.

Ale je vskutku v takovém stavu člověku vše lhostejno? Jedna věc přece zůstává, ta, jež je kořenem všeho - duchovní pýcha. Jediný způsob sebe-

záchovy, jehož je tu duch schopen, jest snaha o zachování pýchy. To je důvod, proč ještě i zde je člověk schopen se ospravedlňovat, třebaže by už vlastně neměl uznávat nic, před čím by se měl ospravedlňovat. To je důvod, proč se člověk uchyluje jako k poslednímu útočišti k falešné ironii, k falešnému smíchu cynického komentování věcí, jež se podobá balancování na pohyblivé kouli: člověk musí hromadit zápor na zápor, aby se zachovalo aspoň zdání rovnováhy, jež by zakrylo otevírající se propast.

Ale je to jen falešné napodobování pravého a čistého smíchu komiky, jež nezasluhuje ani jména karikatury. Smích pravé komiky - toť gesto, jímž člověk dosvědčuje, že porušenost věcí není ničím nutným ani podstatným - že řád věcí je celou podstatou něčím dobrým a že porušení se proti tomuto podstatnému dobru jeví jako něco druhotného. Naproti tomu smích cynismu směřuje právě proti té podstatě věcí, snaží se právě ten prvotní základ znehodnotit jako něco náhodného - neboť právě proti těm základním věcem se člověk provinil a jejich závažnosti by chtěl uniknout. A právě proto je to smích nepřirozený a neúčinný, protože převrací samu podstatu komiky a podvrací sám sebe.

Konečně tedy ani cynismus není v řádu věcí ničím jiným než záporným svědectvím, že důsledně udržovaná úchylka pýchy nemá žádného skutečného cíle a že může dovést ducha jen k naprosté prázdnotě. Cynismus je posledním možným činným gestem vzdoru v oblasti ducha - posledním gestem, jež ještě může něco zmařit a znehodnotit. Ale snad právě proto je duch v této poslední situaci pokoušen tím posledním pokoušením - aby postoupil ještě o krok dále a přiznal se otevřeně k prázdnotě. Je to věc, která se vymyká vší logice, i logice pýchy - avšak je skutečností, že existuje jakási duchovní zavrať, jež strhuje do propasti člověka, ztrácejícího poslední opory pýchy; že existuje zvrát, jímž se člověku zdá vše záporné a zničující nabývat jakési divné přesvědčivosti čehosi pozitivnějšího než skutečné kladné a tvořivé věci. Nicota má pro takového nešťastníka jakési strašné, záhadné, přímo ochromující kouzlo, jež působí, že představa zániku vlastní existence je pro něho čímsi přitažlivým - že se cítí přímo pobádán jakýmsi vnitřním hlasem, aby se vrhl v propast nebytí - a že toto vábení temnot nakonec nabývá takové síly, že člověk má dojem, jako by

se hodnoty skutečného a neskutečného zvrátily v svůj opak - jako by se skutečnost stala něčím záporným a jako by se temnoty neskutečnosti staly čímsi pevným a určitým.

To už je poslední agonie pýchy, bod, kde se bludný kruh uzavírá s drtivou důsledností, poslední hranice, odkud už vedou jen dvě cesty, buď cesta pokorného návratu nebo cesta k nějaké formě sebevraždy. Neboť sebevražda je poslední sebezničující akt vzdoru proti řádu skutečnosti - v tom je její tajemství a v tom je také plná tíha její ohavnosti.

Roztržení závoju

„Návrat“: je málo slov, jež by zněla tak určitě, tak jasně a rozhodně - a jež by přitom v sobě skrývala tak velikou propast mezi myšlenkou a uskutečněním - aspoň tam, kde jde o návrat ducha z bezcestí. Neboť jestliže cesta k hranici temnot je tak snadná, protože jest ve směru duchovní tíhy a člověk se tedy dává zpola vléci gravitací porušenosti, návrat, který se musí dít proti směru tíhy, si vyžaduje nutně dvojnásobného úsilí. Ale je tu ještě něco daleko těžšího a osudnějšího - a to je ten mrtvý bod, ta chvíle, jež se vznáší mezi koncem cesty a začátkem návratu, než se člověk rozhodne k popření svého záporu - chvíle, jež v sobě soustřeďuje všechen tlak dvou protichůdných sil a jež je ohniskem toho nejkrutějšího zápasu. Tu se duch ocítá v situaci, jež může býti právem nazvána nejzazší, mezní situací lidské existence a jež by měla být vlastně středem exis-

tenciálního myšlení, protože nikde jinde se ty dva protiklady dobra a zla, mezi nimiž se pohybuje lidský život, nesetkávají v takové významné blízkosti - a protože nikde jinde není moment rozhodnutí tak závažný.

To je vskutku chvíle, kdy člověk stojí zcela nah proti temnotám, odvrácen od všeho lidského, z čeho dosud žil, a nepřivlastniv si dosud činně nic z toho, co ho volá zpět k světlu - chvíle, kdy je mu souzeno pocítit nejpronikavěji všechnu tíhu bytí, jež jakoby na okamžik spočinula zcela jen na jeho bedrech (třebaže člověk nikdy, ani v této chvíli, není s to jen svou lidskou silou unést tuto tíhu), dříve než bude moci poznati také jeho sílu a radost a pokoj.

V takové situaci, která je něco více než pouhý pocit nebo duševní stav, protože je to zcela rozhodná a nesmazatelná změna v základním zaměření ducha ke skutečným - je teprve člověk schopný činně, vlastní zkušeností si přisvojit poznání pravé hodnoty věcí. Dokud člověk žije mezi věcmi, obklopen jimi jako pevnou hradbou, tlumící všechny nárazy, ví velmi málo o tom, jak nesmírná je propast rozdílu mezi bytím vůbec a nebytím, protože je zvyklý mít co dělat jen s rozdílem různých modů bytí nebo s nepřítomností, jež zna-

mená prostě jen přítomnost jiného bytí, než je očekáváno. A proto bude vždy podléhat nebezpečí, že bude blízké a méně významné věci přeceňovat jen proto, že jsou mu bližší než věci vpravdě důležitější, ale hlouběji skryté. Jakýsi závoj utkvělosti ve věcech bude se stále klásti na jeho zrak a bude ho udržovat v nevědomosti o mnohých o-
třásajících skutečnostech života. Musí tomu tak být, neboť každý duch není s to unést stejnou míru zkušenosti bez porušení rovnováhy; ale je to nutnost, kterou třeba přičísti k břemeni života a nikoli k jeho radosti, protože právě tato omezenost je nejlepší půdou pro zlé býlí všednosti.

Avšak mezní existence, v níž se člověk přibližuje v těsné sousedství temných sil, pracujících proti základům života, znamená roztržení všech takových závojů; v sevření této chvíle jako by se věci pojednou rozestupovaly či stávaly průhlednými - člověk vidí skrze ně a poznává jejich závislost, jejich podmíněnost; a všechny hodnoty se přeskupují novým způsobem pod zorným úhlem té poslední stráže života, jež se stala jeho místem. A to je zkušenost, jež zahrnuje nesmírné břímě bolesti i nesmírný užitek pravého poznání skutečnosti zároveň. To těžké a bolestné však člověk pociťuje nejdříve ze všeho.

První, co dolehne na duši v takové chvíli, je ten pocit, jako by člověk byl násilně a definitivně vytržen ze všeho osobního styku s věcmi, jež tvoří vnějšek životního dění. Celá ta část bytosti, jež je obrácena k vnějším věcem, jako by byla ochrnutá a stala se jen mrtvým břemenem člověka vnitřního - celá ta střední rovina lidství jako by se někam propadla a stala se jen jakýmsi vzdáleným divadlem, odrážejícím se v zrcadlech groteskně ironických. V sevření bolesti a nouze už duše nepociťuje nic jiného než veliký soucit nad lidským úsilím o blízké a pomíjivé cíle, pro něž lidé nevidí propast marnosti; nesmírnou lítost nad lpěním srdcí na důležitých pomíjivostech, nad uspokojením tak upřímným, tak naprostým z věcí klamných a zcela ne naprostých - lítost, jež je zároveň provázena ironickým neslyšným smíchem duše, který zasahuje hlouběji než smích cynismu, protože není prázdným výsměchem pravé skutečnosti, nýbrž gestem, jež platí skutečné marnosti a pošetilosti v jejím úhrnu.

Přitom však pociťuje duch nesmírnou únavu z toho tržiště lidských žádostí, jež se nabízí jeho zraku a s nímž nemá nic společného. Přes vše-

chnu tíhu, jež na něm spočívá, jako by se vznášel v podivném prázdnu bez opory pod nohama. Není místa, na němž by mohl pevně spočinout, ale není také místa, kam by klesal nebo stoupal. A není také žádného lidského gesta, jež by mohlo zrušiti tu chvíli nejhlubšího osamocení, v němž se duch ocítá. Všechny možnosti přirozeného lidského společenství tu selhávají. Všechna pouze lidská sympatie zůstává kdesi daleko - a i kdyby člověk sám chtěl v takové chvíli porušiti svou samotu, duše sama mu v tom zabrání, poněvadž to, co ji naplňuje, jsou věci navenek nesdělitelné, věci, jichž vnější projev by byl nesrozumitelný a marný, věci, jež nemají místa v rovině vnějšnosti, protože náleží zcela světu vnitřnímu. A přece člověk trpí tím, že bolestný úžas toho velikého otřesu nemůže být sdělen žádným přiměřeným vnějším gestem.

A co říci o ostnu bolesti, který pronikne srdce při vzpomínce na všechno, co bylo zmařeno a promeškáno? Ta cesta, kterou duch právě prošel, se ukazuje jako něco, co náleželo k tomu souhrnnému divadlu prostírajícímu se teď před bolestným zrakem - je v ní táž marnost a táž krutá ironie bloudění. Nic než torsa a prázdné masky - nic než slepé uhýbání před chvílí, kdy se člověku mohla zjeviti skutečná pravda - nic než laciné

padělky ducha, zmeškané příležitosti, žalostné omyly, žádná jiná plnost kromě plnosti sebeklamu - takové je divadlo, jež vyvolává pláč duše, pláč, jehož palčivosti se nevyrovná žádná jiná lítost na tomto světě.

Bod obratu

A přece to vše jsou věci dobré a spravedlivé, jež jsou pouhým vyrovnáváním porušené rovnováhy, projevem nesmírné závažnosti zákona, podle něhož člověk navrácí to, co vzal, a vykupuje to, co uloupil. Ale je to pro člověka ještě něčím více. Ve vsí té bolesti jsou dány prvky kladné a všechny ty věci již samy sebou obracejí člověka pravým směrem a dávají mu pravou sílu. To roztržení závojů, ta únava z všednosti, to zmizení osobního zájmu na vnějších věcech - to vše je skutečným dobrodiním, protože to osvobozuje od tíhy všech těch pomíjivostí a dává to lépe vynikati věcem skutečně závažným. Nakonec není pravý smysl toho všeho v ničem jiném než v poznání o podmíněnosti tohoto světa, v němž neexistuje nic pozitivně-zdejšího, nic, co by nebylo v závislosti na nějaké jiné pravé skutečnosti, jež není z tohoto

světa. To platí především o způsobu, jímž člověk poznává v takové chvíli sebe sama ve vztahu k cestě života. Až dotud vycházel z klamného přesvědčení, že on sám je nejlepší mírou svých věcí a nejlepším rozhodčím o svém údělu; že dovede sám sebe nejlépe poznávat a vést, jestliže se ponoří do svého nitra a vynese odtud jako záruku svého životního dobrodružství to, co se jemu bude zdát nejlepší a nejskvělejší. Teprve když se octne nah a v temnotách, oloupen o všechno své zdánlivé bohatství, poznává pojednou, že nemá ze sebe nic opravdu cenného, že nic mu nenáleží jako absolutní vlastnictví a že vše, co činí, se musí řídit cílem, který je mimo něj a na něm nezávislý. A poznává také, že to mohl poznati jen tímto způsobem, protože jen skutečné ochuzení a nelítostné osamocení bylo s to strhnout všechny roušky pýchy. A tak se mu v této chvíli pojednou všechna ta krutá ironie jeho pouti zjevuje jako věc plná lásky a milosrdenství a pravá skutečnost se začíná rýsovat z mlh jeho pohledu - ne samota, nýbrž přítomnost milosti, ne prázdnota, nýbrž plnost Života, to jsou ty věci, které nalézá ve chvíli největšího oproštění od podob světa.

Muž, který ví příliš mnoho

Prožítí zhroucení všech věcí, k nimž člověk upjal celý svůj život a na něž vsadil celé své bohatství - projítí náporom hrůzy, v němž všechna síla přirozenosti není soustředěna v jedné chvíli na nic jiného než na ten nejzákladnější úkon odpírání temnotám; a zůstatí přes to obrácen k životu a přijmout to všechno v poslušnosti jako úděl - to je něco, co může býti právem nazváno největší zkouškou existence a nejzazší zkušeností života. A přece se právě tato zkušenost stává nejsnáze kamenem úrazu a důvodem pohoršení u těch lidí, před jejichž zraky nebyly nikdy roztrženy závoje lidských věcí. Neboť člověk, který nahlédl do pravých hloubek slávy i bídy lidského života, bude nutně hodnotit většinu lidských věcí zcela jinak než ti druzí, kteří ještě přikládají příliš velký význam věcem pomíjivým. Příliš mnoho věcí bude u něho vyvolávat jen gesto soucitu a příliš

mnoho záměrů bude v jeho očích poznamenáno pečetí marnosti. „Die wahre Erkenntnis, der Einblick in die grauenhafte Wahrheit, überwiegt jedes zum Handeln antreibende Motiv:“ - tento výrok, třeba není pravdivý tak, jak je myšlen, absolutně, ve vztahu na celek jednání a poznání, platí plnou měrou potud, pokud jej omezíme na oblast záměrů směřujících k časným lidským hodnotám. Člověk, který poznal marnost všeho „pozitivně-zdejšího“, pozbyl naprosto vůle jednat přiměřeně k této časnosti, i když to neznamena, že se vzdává jednání vůbec, nýbrž že jen přemisťuje ohnisko svého činu zcela v oblast věčných duchovních hodnot. Jestliže člověka v tomto případě ještě něco zajímá z toho, co se odehrává v časnosti, tedy je to jen tajemství bolestného lidského zápasu o místo ve věčnosti - je to ten okamžik, v němž se s konečnou platností rozhoduje zde v čase o osudu lidské duše ve věčnosti. Všechna činnost má pro něho smysl jen ve vztahu k tomuto okamžiku - a všechno ostatní je jeho duši lhostejno - aspoň v tom smyslu, že volba mezi těmi ostatními věcmi je mu lhostejna.

A s tím ovšem svět nemůže být spokojen - protože nic není schopno tak svět podráždit, jako když se setká s lhostejností k svým důležitým po-

míjivostem. Svět chce být brán vážně, a kdo to odpírá činiti, pozná brzy tíhu toho hoře z rozumu, jež je nevyhnutelnou pokutou za „příliš“ hluboké vědění - okusí brzy smutku muže, který ví příliš mnoho a jehož vědění neustále naráží na nepohnutelnou zeď pošetilosti.

Odklizení trosek

Nicméně muž, který ví příliš mnoho, ví také dobře, že jeho existence se nemůže vyčerpávat jen v gestu vědění o pomíjivosti věcí časných a touhy po věcech nepomíjivých, jakkoli je to touha zcela legitimní - a že je povinen v jistém smyslu se připodobnit světu, vzít na sebe jeho bídu, jestliže má naplnit svůj úděl. Ví, že krajní mez skutečnosti není nikdy místem trvalé existence a že zákon rovnováhy žádá neúprosně, aby z vlastní vůle a vlastním úsilím uskutečnil návrat k věcem. A ví také, že takový návrat bude pro něho něčím namáhavým - že to musí být skutečné dílo, to jest něco, co musí být budováno podle důmyslného plánu v pravém opaku k úchylce, v níž se necháváme vésti volně jen svými fantasiemi.

A také hned první věc, kterou mu bude vyko-

nati, mu to připomene velmi důrazně. První věcí, kterou je třeba provést, je pečlivé a svědomité uklízení trosek toho nezdařeného díla, jež mu vyklouzlo z rukou a rozbilo se v neužitečné střepy. To bude první připomínka zákona, vymáhajícího věrné placení duchovních dluhů. Nepostačí, že špatně založené dílo ztroskotalo; není možno prostě odejít a začít jinde, nýbrž je třeba všechnu sílu a všechnen důvtip vynaložit na to, aby byla obnovena prvotní prázdnota. Je hluboká vnitřní ironie v tomto důmyslném odstraňování trosek vlastního důmyslu - a přece je to zároveň pozitivní úkol a pozitivní zisk, který odnímá ironii všechnu její trpkost.

Výkupné věrnosti

„Vše zrazuje tebe, jenž zrazuješ Mne.“ Nebeský ohař.

Avšak zákon rovnováhy se projevuje ještě jiným způsobem; Ekonomie věčnosti je vskutku věc dokonalá, uspořádaná zároveň mocně i souladně. Člověk si nedobývá místa v jejím řádu jen tím, že platí své dluhy, nýbrž že je platí touž mincí, kterou kdysi uloupil. V tom se návrat podobá ú-

chylce, jenže to, co v úchylce duch činil věcem, to teď věci činí jemu. Jestliže hlavním rysem úchyvky byla zrada a nevěrnost, jíž se duch dopouštěl na řádu věcí, bude to teď jeho vlastní věrnost, jež bude zrazována, bude to jeho důvěra, jež se bude setkávat s nejhorším zklamáním. Právě ve chvíli, kdy duch zanechá všech starých pošetilostí, všech osobních výhrad, a bude ochoten k věrnosti a nezištnosti - právě v této chvíli může očekávat, že bude vržen pod nějakou pošetilou záminkou nebo z té nejpošetilejší pohnutky lidským tržištěm zpět do téže pouště ztroskotání, kterou chtěl opustit.

A přece i to bude věc dobrá, přes všechnu svou zdánlivou krutost, protože ve skutečnosti to již nebude poušť ztroskotání, nýbrž poušť oběti - oběti očišťující a vykupující, oběti zápalné, při níž je třeba, aby obětovaná věc byla zničena na důkaz, že byla přijata. Neboť v tom je vlastní smysl návratu.

Vůči světu, v obzoru tržiště marnosti se to objeví především tak, že věrnost a každé jiné dobré gesto návratu nebude jen odmítáno, nýbrž bude pokládáno za svůj pravý opak, za pokrytectví, za nímž se skrývá hanba a nízkost; jako zase na druhé straně věci, jež budou *skutečnou* maskou, pouhou konvencí, přijatou pro uspokojení světa, budou pokládány za pravý výraz ducha. To je nejtěžší následek tohoto stupně návratu, protože pošetilé převrácení hodnot je tu naprosté a obraz, který se takto vytváří v zrcadle světa, je nejpříšernější karikaturou lidské bytosti. Ale i to je pouhé svědectví zákona.

Neboť v první instanci, jakožto pouhý důsledek, to není nic jiného než jakási přirozená reakce masek - jakási symbolická msta masek, příliš lehkomyšlně kdysi nasazovaných. Kdysi nenacházel duch větší rozkoše než když si mohl zahrávat s nejdůležitějšími věcmi života - když mohl vytvářet jejich dokonalé masky a radovat se ze snadnosti, s níž dovedly oklamávat všední diváky života. A právě proto je teď dluh splácen tím, že je maska pokládána za skutečnou tvář a skutečná tvář za masku.

A z toho pak vyplývá závazek přijmout tuto věc nejen jako danost, nýbrž i jako činný úkol. Konec konců, kolik zbude těch věcí, jež budou něčím více než maskou v takové situaci? Protože však je třeba se připodobnit navenek běžné rovině života, je nutno také přijmout dobrovolně hru masek - teď již z pokory a poslušnosti, tak jako dříve byla hrána z pýchy a svévole - docela ve shodě se zákonem návratu, podle něhož se člověk setkává v obráceném poměru s týmiž věcmi, jimiž již jednou prošel.

Trojí „ano“

Vskutku, to jest ta prostá a přitom tak udivující a významná věc - že se při návratu setkáváme s týmiž věcmi *v jiném uspořádání*. Tytéž věci: to znamená především ty tři hlavní podoby našeho údělu - pathetický, tragický a komický prvek života, jež vyznačily tři tváře naší cesty ve znamení negace - a jež teď musí vstoupiti jako něco kladného do našeho údělu - jako něco, k čemu je třeba říci své „ano“, poněvadž to teď nabývá nového smyslu.

Iluse a ideál

Pathos ve znamení negace nese jméno iluse. Pathos ve znamení kladu, toť ideál správně pojatý. Není však většího omylu než přenášet znaky iluse na ideál a domnívat se, že jeho nedostatkem jest

neuskutečnost. Tak tomu bylo jistě u iluse, jejíž zdánlivost byla naprostá; u ideálu však lze říci právem, že jeho neuskutečnost, je-li jinak jeho podstata pravá, je spíše kladnou hodnotou. Jestliže chci mít nějakou věc dokonalou a namítne-li mi opatrnost a střízlivost tohoto světa, že se tím ta věc třeba octne vůbec mimo hranice dosažitelnosti, je to ve skutečnosti tím větší pobídka, abych se jí přidržel. Neboť jestliže věc může být uskutečněna jen ve věčnosti, je mi to zárukou, že budu-li ji věrně sledovat, půjdu skutečně až na konec cesty a neutkvím na něčem, co je jen časné - budu si tak aspoň stále připomínat tu základní pravdu, že nejlepší věci tohoto světa jsou pouhou připomínkou pravého dobra, jež je ve věčnosti. A právě *toto* je ta správná odpověď na zradu iluse, to pravé „ano“ k pravé věci.

Pravost takového gesta je dosvědčena ostatně také tím, že z něho vyplývá mnohý užitek pro konkrétní dílo člověka. Čím ostřeji si budu uvědomovat vzdálenost mezi pravou dokonalostí a mezi podobami časnosti, tím spíše se budu moci vyhnout tomu, abych ty dvě věci zaměnil; abych se domníval, že všechno, čeho lze dosáhnouti na tomto světě, je rovno úhrnu všech dobrých věcí; nebo že stačí mít dobrou vůli, aby člověk vyko-

nal dobré dílo - což je jeden z nejosudnějších omylů, jemuž nejsnáze podléhají právě lidé dobré vůle. Dobrá vůle jest podmínkou - jest „símě, jemuž Bůh dává vzrůst“ - ale je to veliký omyl, když se tím člověk spokojí a libuje si v své dobré vůli natolik, že nedbá stejně úsilně také o dobrý způsob, jímž by vůli uvedl správně ve skutek. Ve skutečnosti je třeba se neustále starat, abychom si osvojili kromě dobré vůle také umění, jak provádět dobré dílo - jak hledati nejlepší prostředky a jak chrániti uskutečňování úmyslu nejen proti zlobě věcí, ale i proti vlastní křehkosti. Největší omyl sebelásky dobrých lidí je v tom, že se domnívají, jako by v nich bylo všechno dobré, když je vůle dobrá - zatím co všechno ostatní může býti nevhodné vzhledem k dílu, jež má býti vykonáno, a může se to stát dobrým právě jen tím, že se dílo dobře uskuteční. Neboť ve skutečnosti je to právě dobře konané dílo, jež pomáhá činit dobrým mne celého, ne jen mou vůli. A to je jedna z těch dobrých pravd, jež přináší pravé „ano“ ke zkušenosti ideálu.

Užitek však přináší i věrné setkání se zkušeností smutku. Jedna věc je jistá v účtování pravé věrnosti - že smutek, právě tak jako bolest, není věc, kterou by bylo možno prostě opustit nebo obejít jako mrtvou překážku naší cesty. Víme již, jak velikou cenu má utrpení pro správné poznání věcí; totéž však platí o smutku, jestliže nám není pouhým nástrojem sebelásky, nýbrž přijímáme-li jej jako úděl, jako svěření, jako bratra v dobrém díle. Vskutku jen duchovní buržoa může pokládat smutek za pouhý osobní stav, jenž musí být překonán. Kdyby nebylo smutku, zdali bychom byli s to si tak jasně připomínat, že nejsme navždy občany této časnosti? Není smutek nejvěrnějším zpřítomněním naší touhy? Kdybychom bolest a smutek prostě vyloučili ze svého počtu, bylo by tím přerušeno jemné spojení našeho srdce s tušením lepších věcí - a zanechalo by to v naší bytosti prázdnotu, kterou bychom pak příliš snadno vyplnili věcmi tohoto světa, v nichž bychom našli naprosté uspokojení. A i dobré věci mohou být pro nás osudné, jestliže jim zcela oddáme své srdce.

Komický prvek lidského života je věc, jež bývá pokládána za nejméně důstojný předmět filosofie, a z věcí ducha bývá nejčastěji vykazován jako věc příliš hrubá. Falešný smích cynismu je jistě něco ještě horšího - něco opravdu zhoubného pro pravé oceňování hodnot; ale stejně tak zase platí, že dobrý smích je věc vznešená, jež má své místo v těch nejzávažnějších věcech života vnitřního. Je to jeden z podstatných prvků lidské existence; a to nejen jako prvek rovnováhy, jako gesto, jímž se ozřejmuje akcidentálnost zla proti podstatnosti řádu, jako jedna forma úžasu nad bytím, ale také jako něco, čím se duch oprošťuje od utkvění na té mrtvé kůře pouze lidského utváření existence, která tak snadno zakrývá přístup k podstatě věcí. Vždyť to „čistě-lidské“ utváření věcí - přijímání skutečnosti jen tak, jak vstupuje ve vztah k prvku žádosti a potřeby časné existence - je už samo sebou, samou svou podstatou něco komického jakožto úchylka od řádu - a v tomto vztahu je na místě přímo gesto ironie jakožto zorný úhel, který staví věc do světla pravdy. A někdy je takové gesto ironie přímou nezbytností, aby se duch mohl od takové věci osvobodit a udržet vnitřní rovno-

váhu; přitom však lze tvrdit, že taková ironie je ještě vždy gestem věrnosti a milosrdenství, poněvadž jedinou druhou možností je vzpoura, jež ničí, - a často ničí mnoho jiných věcí než jen tu, která ji vyvolala - zatím co ironie osvobozuje vnitřně, odlučujíc od věcí především ducha a ponechávajíc navenek všechny možnosti soucitu a slitování.

To je vskutku ta nejdůležitější věc - že ani ta nejkrutější ironie nevyklučuje soucit a lásku. Podobá se soli, jež usmrcuje zárodky rozkladu, ale zároveň dává chuť pokrmu a zdraví duši.

A tak se při pravém návratu k věcem stávají nejlepšími služebníky právě ty věci, jež byly etapami na cestě k záhubě. *Omnia cooperantur in bonum.*

„*Ludens coram eo omni tempore.*“ Prov. 8; 30.

„*Ubi autem radix nisi in charitate?*“ S. Aug.

Ať jakkoli těžce doléhá na člověka smutek z toho bloudění lidského ducha, ze všech těch marných a zbytečných úchylek, jež zavádějí duši do slepých uliček, zatím co čas, vyměřený pro pravý úkol člověka, uplývá rychle a nezadržitelně - jest jedna věc, která je trvalou útěchou, jedna skutečnost, jež je naprosto bezpečným východiskem veškerého činu i myšlenky - a to jest absolutní primát Boží lásky.

Marny jsou všechny filosofie života sebe pracněji vybudované, jestliže nevycházejí z té nesmírné pravdy - že napřed Bůh miloval člověka a pak teprve člověk mohl milovat Boha. Na počátku i na konci všech lidských věcí stojí Boží láska a všechno přijímá svůj smysl a svou cenu jenom z ní. A všechny definice nejdůležitějších principů lid-

ského světa jsou správné jen tehdy, jestliže se dají dovést až k ní. Neboť všechno stvořené bytí není v svém úhrnu než jedinou velikou hrou lásky, v níž člověk vychází stvořením od Boha do samoty světa, aby se zase k němu se stvořením a skrze stvoření navrátil a spočinul v přítomnosti jeho Tváře. A pravá velikost lidského bytí je dána tím, že člověk není v této hře pouhým determinovaným nástrojem, řízeným naprosto jen vnější silou, nýbrž že mu byla dána jako prostředek návratu vnitřní síla pohybu v jeho bohupodobnosti, v možnosti rozhodnout se svobodně k návratu. Tato skutečnost je v nejtěsnějším spojení s tím, co je prvním východiskem filosofie věcí - s faktem nestejnosti a rozmanitosti věcí, s nemožností redukovat skutečnost na pouhou kombinaci téhož základního prvku. Vlastním důvodem rozmanitosti věcí vzhledem k člověku není nic jiného, než aby člověk mohl skutečně mezi věcmi rozhodovat - aby bylo možno se rozhodnout pro tuto věc a opustit jinou věc odlišnou - a tak uplatňovati svobodu vůle ve věcech.

A jen z lásky lze také určovati jakoukoli míru duchovního práva člověka na jakoukoliv věc. Člověk snadno zapomíná na to, že je za všechno dlužen Lásce, a pokouší se často určit si svůj „práv-

ní“ vztah k Bohu podle čistě lidských měřítek - zapomínaje, jak nesmyslné by bylo, kdyby se člověk opravdu pokoušel si představit, že Bůh by nám byl tím či oním „povinen“ tak, jako je lidský dlužník povinen lidskému věřiteli. Lidský dluh se dá odhadnout, změřit, představit; jak by se však dal změřit dluh, jež máme my vůči Bohu samou svou existencí? Tím nesmyslnější by pak byla představa, že Bůh by byl něčím „povinen“ nám, když všechno máme jen z jeho lásky.

Jsou-li však všechny naše dobré věci jen z Lásky, tím spíše pak chápeme, že všechno lidské utrpení, pokud jest zlem, negací, nemá jiného původu než v tom, že jsme se vzdálili Lásky a vymkli se z jejího společenství. Vlastní příčina vší temné tíhy utrpení je v tom, že jsme se vzdálili neposlušností od Lásky více, než může naše duše snést. To je společný důvod smutku pravého i smutku temného - neboť ani ten nejspravedlivější člověk není zcela ušetřen bolesti, protože i na něho je vložen jeho podíl ze společného břemene. A všechna tíha bolesti je tu v poslední instanci jen k tomu, aby si člověk uvědomoval nutnost návratu tím naléhavěji, čím více se vzdálil - není to tedy zase nic jiného než úkon svrchované Lásky vůči člověku.

Zároveň je to však také ve zvláštním smyslu úkon Milosrdenství. Láska Boží k člověku je vskutku tak veliká, že i tomu, kdo zradil, ponechává všechnu jeho důstojnost svobody a proto mu dovoluje, aby sám svým úsilím přispěl k odčinění své zrady - neboť největším milosrdenstvím není odpustit bez náhrady, nýbrž dovolit, aby byla dána náhrada - přijmout nedostatečnou a neúplnou náhradu, jako by byla plným výkupným z rukou čestných a nikoli z rukou zneuctěných. Proto smí být člověk účasten svého výkupného, přispívati k němu podle svých sil utrpením a odříkáním. A proto i jeho časné ztroskotání, jeho opuštěnost, jeho vyhnanství - to všechno je stále totéž jediné gesto lásky, jež je třeba přijímati s radostí a nikoli s nářkem.

Neboť může konec konců existovati zde v čase pro člověka, který není v zajetí iluse, nějaké naplnění, nějaké spočinutí, jež by bylo zcela uspokojivé a prosté bolesti? A existuje pro něho nějaká ztráta, jež by byla zcela prosta radosti? Jedna z vrcholných zkušeností časné existence jest, že každé spočinutí v žádané věci znamená novou prázdnotu, novou touhu - protože i ty nejlepší věci jsou jen náznakem pravých skutečností, a to znamená, že čím více jich požíváme, tím více

toužíme, protože požíváme jen náznaku. A vrcholnou zkušeností člověka odříkavého jest, že každé odnímání věcí, každé pomíjení radosti a krásy uchovává pod vším smutkem jakousi tajemnou radost, jakousi osvobozující blaženost z toho, že odnímáním nedokonalé účasti časné se duše otvírá, oprostuje, odhaluje k přijetí věcí trvalých - blaženost, která je znamením, že kruh návratu se opět posunul o stupeň blíže k svému konečnému uzavření.

A tak jsou všechny věci, dobré i zlé, radostné i skličující, dávající rozkoš i naplňující hořkostí, jedinou velikou pobídkou k návratu, a naplnění, jež jest jen novou touhou, i ztráta a odloučení, jež dává blaženost oprostění, ukazují týmž společným směrem konečné pouti, jsou účastníky téže hry a dávají týž souzvuk pravé hudby sfér: očekávání veliké radosti na konci všeho.

O B S A H

EXISTENCIÁLNÍ MYŠLENÍ 5

Jistota a boj 5

Dvojí poznání 6

Cesta 10

Bolest a poznání 12

Úžas 16

EXEGESE VŠEDNOSTI 19

Sláva existence 19

Nebezpečí všednosti 21

Tři roviny života 22

ZÁKON A ŮCHYLKA 26

Paradox odříkání 27

Pathos 28

Nepravá dobrota 31

Pokušení pýchy 34

Opium smutku 36

Nepravý smích 40

Pokušení temnot 42

MEZNÍ SITUACE 44

Roztržení závoju 44

Únava z tržiště 47

Bod obratu 49

FILOSOFIE MASEK 51

Muž, který ví příliš mnoho 51

Odklizení trosek 53

Výkupné věrnosti 54

Filosofie masek 56

TROJÍ „ANO“ 58

Trojí „ano“ 58

Iluze a ideál 58

Můj bratr smutek 61

Smích věrnosti 62

BOŽSKÁ HRA LÁSKY 64

<i>Spisovatel</i>	Timotheus Vodička
<i>Název díla</i>	Řád života
<i>Nakladatel</i>	Dominikánská edice Krystal v Olomouci
<i>Pořádá</i>	P. Dr. Silvestr Braitó O. P.
<i>Svazek</i>	67
<i>Roku</i>	1944
<i>Vytiskly</i>	Lidové závody tiskařské a nakladatelské, spol. s r. o. v Olomouci
<i>Vydání</i>	I.
<i>Cena</i>	26 K brož.